

5. F. Ukrai'ns'kyj mizhnarodnyj komitet z pytan' nauky i kul'tury pry NAN Ukrai'ny. – Op.1. – Spr.3. – 56 ark.
6. F. IEnD NAN Ukrai'ny. – Op.1. – Spr.7. – 63 ark.
7. Tam samo. – Spr.37. – 35 ark.
8. Tam samo. – Spr.97. – 40 ark.
9. Tam samo. – Spr.42. – 76 ark.
10. Tam samo. – Spr.95. – 45 ark.
11. Tam samo. – Spr.68. – 71 ark.
12. Tam samo. – Spr.82. – 29 ark.
13. Tam samo. – Spr.64. – 29 ark.

Boiko J. O., Candidate of Historical Sciences, the National Library of Ukraine Vernadsky (Ukraine, Kyiv), Julia_b_n@ukr.net

The Institute of encyclopedic research of National Academy of Sciences of Ukraine: creation and activity

The process of formation and development of Institute of encyclopedic research of National Academy of Sciences of Ukraine is observed in the article. On the basis of archival documents, that are deposited in the process of activity of the institution, the stages of development of the Institute of encyclopedic research are describes, from a small coordinating Bureau of the Encyclopedia of Modern Ukraine to a full institution in structure of the National Academy of Sciences of Ukraine. The scientists research topic of the institute has been observed, at which the scientists of the institution worked hard and are still working. The process of reviving encyclopedists in Ukraine in the first years of its independence is discovered.

Keywords: The Institute of encyclopedic research, the Coordinating Bureau of the Encyclopedia of Modern Ukraine, the encyclopedia of Ukrainoznavstva, encyclopedistka.

Бойко Ю. А., кандидат исторических наук, Национальная библиотека Украины им. В. И. Вернадского (Украина, Киев), Julia_b_n@ukr.net

Институт энциклопедических исследований Национальной академии наук Украины: история создания и деятельность

Раскрыт процесс становления и развития Института энциклопедических исследований Национальной академии наук Украины. На основе архивных документов, которые отложились в процессе деятельности учреждения, показано этапы становления института от небольшого Координационного бюро Энциклопедии Современной Украины до полноценного института в структуре Национальной академии наук Украины. Освещено научно-исследовательскую тематику института, над которой плодотворно и упорно работали и работают ученые учреждения. Раскрыто процесс возрождения энциклопедистики в Украине в первые годы ее независимости. Представлены сведения о Энциклопедии украиноведения, которая в течение долгого времени была единственной энциклопедией, которая подавала краткие сведения о различных аспектах украинской истории.

Ключевые слова: Институт энциклопедических исследований, Координационное бюро, Энциклопедия Современной Украины, Энциклопедия украиноведения, энциклопедистка, энциклопедия.

* * *

УДК 7.072.2

Січка М. Л.,
методист, Київський університет
ім. Бориса Грінченка (Україна, Київ),
mariasana9@gmail.com

Наукові дослідження історії українського мистецтва у Всеукраїнській академії наук

Висвітлюється діяльність мистецтвознавців Києва з дослідження історії українського мистецтва та напрями за якими воно здійснювалось. Увагу зосереджено на проблематиці з історії українського мистецтва, яку опрацювали мистецтвознавці у Всеукраїнській академії наук (ВУАН). Проаналізовано напрями роботи Кабінету українського мистецтва та його структурних підрозділів. Зокрема, тематику за якою працювали молоді мистецтвознавці Києва, очолювані О. П. Новицьким, Ф. Л. Ерстом, Д. М. Щербаківським та В. М. Зуммером. Проведений аналіз звітів і опублікованих робіт мистецтвознавців дозволив встановити, що мистецтвознавці установи ВУАН провадили вивчення історії українського мистецтва «з найдавніших часів і до сучасності», зокрема систематичні біографічні дослідження, у тому числі з шевченкознавства, студіювали українське мистецтво за видами (архітектура, музика, театр, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, тощо), розвивали музеєзнавство. Також у статті розглянуто вплив ідеологічного тиску на роботу мистецтвознавців.

Ключові слова: історія українського мистецтвознавства, кафедра українського мистецтва ВУАН, Кабінет українського мистецтва ВУАН, тематика досліджень, О. П. Новицький.

Заснування Української академії наук (УАН; з 1921 р – Всеукраїнська академія наук) у 1918 р. та кафедр історії мистецтв при ній дали значний поштовх для розвитку українського мистецтвознавства як окремої галузі наукового знання. У межах однієї установи вдалось консолідувати зусилля вчених, які розробляли різних теми наукового напрямку.

Ще на підготовчому етапі створення УАН у 1918 р. було визначено завдання наукових досліджень з мистецтвознавства: вивчення пам'ятників українського мистецтва, заповнення «білих плям» історії української культури, а також вивчення греко-римського, візантійського та східного мистецтв, які розглядалися як найближчі до української культури і тому важливі для досліджень матеріальних (у т.ч. археологічних) пам'яток. Таким чином, у проекті Відділу історії мистецтв Комісії по заснуванню УАН передбачалась робота за двома напрямками: українське мистецтво та мистецтво Візантії, сходу та античності. Також УАН повинна була взяти на себе функції збереження, охорони, дослідження та музеєфікації (речі мали передаватись до Українського національного музею) археологічних пам'яток. Так само акцентувалась увага на дослідженні історії української музики. Українському мистецтву надавалась особлива вага не лише як складовій частині української історії та культури, але й як галузі науки, що до того часу не мала можливості розвиватись у повній мірі. Крім гострих питань збереження культурних цінностей, що знищувались або вивозились за кордон, дослідження у цій галузі, мали дати основу для встановлення факту існування окремого національно українського стилю [28, с. 122–125].

Хоча в подальшому мистецтвознавці не отримали власного відділу і їх робота була розпорощена у розмаїтій структурі Академії, продуктивною була їх робота при Історико-філологічному відділі, у кабінетах, комітетах і комісіях, а також у музеях ВУАН. Дослідники консолідувались у них для розв'язання різних наукових проблем, пов'язаних з вивченням історії українського мистецтва, які мали тісні міжпредметні зв'язки з археологією, етнографією, пам'яткоохоронною справою, музеєзнавством, історією світового мистецтва тощо. Вивчення результатів їх досліджень є важливим для розуміння внеску вчених у розвиток мистецтвознавчої науки.

Науковій проблематиці з мистецтвознавства, яка опрацювалась у межах ВУАН, частково торкались у біографічних розвідках життя та діяльності мистецтвознавців 1920–1930 рр. [4; 5; 10; 11]. Дослідження з історії світового мистецтва докладно розглянуто у статті І. О. Ходак [46]. Долю мистецтвознавчих видань ВУАН та репресії проти мистецтвознавців розглянуто у працях С. І. Білокопя [6]. Вплив марксистської методології на тематику досліджень з історії українського мистецтва висвітлено у статті О. І. Боня [9]. Проте бракує висвітлення тих напрямів наукової діяльності, за якими працювали мистецтвознавці Києва у ВУАН протягом 1922–1934 рр. при розробці історії українського мистецтва.

Таким чином, завданням статті є з'ясувати напрями досліджень та розглянути теми, які опрацювали кафедри мистецтвознавства у ВУАН пов'язані з історією українського мистецтва та їх вплив на подальший розвиток українського мистецтвознавства.

До 1921 р. основним представником мистецтвознавчої галузі в УАН був академік по кафедрі археології

М. Ф. Біляшівський, який відповідно зосередив свою роботу на галузі археології, пам'яткоохоронній справі та музейній діяльності. Мистецтвознавчі установи почав створювати в Академії Ф. І. Шміт після обрання його академіком по кафедрі історії всесвітнього мистецтва у червні 1921 р. Проте на вивченні українського мистецтва у ВУАН почали зосереджуватись після переїзду до Києва у вересні 1922 р. О. П. Новицького, якого було обрано академіком по кафедрі історії українського мистецтва. З 1924 р., після виїзду Ф. І. Шміта до Ленінграду, дослідження українського мистецтва стало провідним у створених ними мистецтвознавчих інституціях ВУАН. Крім того, мистецтвознавчі дослідження проводились і у художніх музеях Києва, які були у віданні ВУАН – Музеї мистецтв (до 1924 р. імені В. Н. та Б. І. Ханенків) та Київській картинній галереї¹.

Таким чином, у 1920 рр. основну мистецтвознавчу діяльність було розподілено між чотирма структурними групами Академії: дослідженням візантійського та світового мистецтва займалась кафедра та Кабінет Ф. І. Шміта (1921–1924 рр.); українського мистецтва – відповідні кафедра та Кабінет О. П. Новицького (1922–1934 рр.); пам'яткоохоронною роботою та музеєфікацією здебільшого займались Археологічна комісія, з 1924 р. – Всеукраїнський археологічний комітет (ВУАК). Також дослідження мистецтва проводились у музеях ВУАН – Музеї мистецтв, Київській картинній галереї та музеях при кабінетах мистецтв (Музеї–кабінеті вивчення дитячої художньої творчості при Кабінеті всесвітнього мистецтва, Музеї українських діячів та Театральному музеї при Кабінеті українського мистецтва). Крім того, мистецтвознавців долучали до роботи над складанням довідкових статей в Енциклопедичній та Біографічній комісіях.

Основне студіювання українського мистецтва проводилось у відповідному Кабінеті, заснованому і очолюваному О. П. Новицьким. Кабінет був не лише приміщенням, де проводились засідання і накопичувався науковий матеріал для дослідження, але й структурною одиницею ВУАН (на відміну від кафедри українського мистецтва), яка мала свої підрозділи (музеї, комісію, гурток) та співробітників (штатних, позаштатних та членів гуртка). З лютого 1924 р., як нештатний співробітник почала працювати мистецтвознавець і етнограф Н. А. Коцюбинська, а з 1930 р. штатними співробітниками стали мистецтвознавець Ф. Л. Ернст та музикознавець А. М. Бабій.

Також дослідженням українського мистецтва займалися такі підрозділи ВУАН: секції мистецтв та археології колишнього Українського наукового товариства у Києві (УНТ), Археологічний комітет (пізніше – ВУАК з його підрозділами, в якому створено мистецький відділ). Через те, що О. П. Новицький очолював секцію українського мистецтва Науково–дослідної кафедри (НДК) мистецтвознавства Вищого (з 1926 р. – Київського) інституту народної освіти, а частина співробітників Кабінету та гуртківців були аспірантами та співробітниками НДК, то й засідання цієї секції проводились у Кабінеті українського мистецтва. Тісна співпраця установ ускладнює розмежування досліджень, які проводились для НДК, від досліджень для ВУАН.

¹ Тепер – Національний музей російського мистецтва.

Тісною була співпраця Академії з Всеукраїнським музейним городком (ВМГ) та Всеукраїнським історичним музеєм ім. Т. Шевченка (ВІМШ).

Кабінет українського мистецтва консолідував молодих дослідників Києва для вивчення українського мистецтва та підготовки наукових кадрів у гуртку «Studio». У 1926 р. 14 осіб увійшло до гуртка: К. І. Білоцерківська, М. В. Венгржановська, Н. С. Венгржановська, М. І. Вязьмітіна, Н. В. Геппенер (за чоловіком Лінка), А. В. Іванова–Артюхова, Н. А. Коцюбинська, П. А. Кульженко (дівоче прізвище Голубкова), Т. А. Мішківська, Л. Д. Мулявка, Г. В. Мороз, М. О. Новицька, О. Т. Сафонова, Є. Ю. Спаська [27, арк. 1]. Для керування їх науковою роботою О. П. Новицький долучив до роботи гуртка Д. М. Щербаківського, Ф. Л. Ернста та В. М. Зуммера, які були обрані на почесних членів 20 січня 1926 р. [40, арк. 1].

Про теми, над якими працювали гуртківці та які були актуальними для того періоду, можна дізнатись з переліку лекцій запрошених професорів, які проводились для мистецтвознавців та тематики їх виступів у гуртку. Доповіді гуртківців базувались не стільки на літературних та архівних джерелах (яких бракувало), але здебільшого на речовому матеріалі. Як музейному (на основі Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка, Музею мистецтв, Сільськогосподарського музею, Всеукраїнського музейного городка), так і етнографічному та археологічному (зібраному самими дослідниками у експедиціях та розкопках). Тому такі дослідження тісно пересікалися з музеєзнавством і висвітлювали різноманітні етапи розвитку мистецтва на території України та різні галузі народного мистецтва.

Основною особливістю дослідження українського мистецтва на поч. ХХ ст. була малодослідженість давніх зразків та зв'язок з народним мистецтвом. Майже повна відсутність не лише методів, а й літератури, що зумовило розгалужену тематику з історії українського мистецтва, яка пересікалась з археологією та етнографією, а також сприяла розробці власних методів опрацювання матеріалу. Результатом таких колективних напрацювань гуртка на семінарах Д. М. Щербаківського стала доповідь Є. Ю. Спаської «Статистично–описовий метод праці з масовим матеріалом», яку було зачитано 18 квітня 1926 р. [39, арк. 21–22].

Співробітництво з музеями сприяли розвитку музеєзнавчих досліджень при ВУАН, вивченні методів збирання і формування музейної колекції, а також розробки власної методики опрацювання тематичного матеріалу, побудови експозиції, тощо. Цією роботою керували Д. М. Щербаківський [39, арк. 21] та Ф. Л. Ернст. Обстеження музеїв молоді мистецтвознавці проводили з одного боку з метою навчитись музейній справі, а з іншого – для збирання та аналізу матеріалів з розбудови музейної справи в Україні. Наприклад, Н. А. Коцюбинська оглянула музей на Вінниччині «з мистецького погляду», Є. Ю. Спаська – обстежила Чернігівський музей [40, арк. 34], А. В. Артюхова ознайомилась з роботою та станом Роменського округового музею [40, арк. 40–40зв], М. О. Новицька оглянула музеї Катеринослава – Краєвий та Музей мистецтва [40, арк. 30]. Чимало доповідей було зроблено на основі музейних матеріалів. Наприклад, О. Т. Сафонова досліджувала історію окремих керамічних форм на матеріалах ВІМШ, А. В. Артюхова підготувала доповідь «Ге за збіркою Всеукраїнського історичного

музею», а Н. В. Геппенер обробила збірку Подільського посуду з Сільськогосподарського музею (53 речі).

Зібраний фактичний матеріал з історії музеїв, описи їх колекцій, рецензії на виставки, наукові експозиційні пошуки стали основою для наукових праць М. О. Макаренка [35], С. О. Гілярова [29; 30], Ф. Л. Ернста [23; 24; 25; 26; 31], А. С. Дахновича [45, с. 215–224], В. Є. Козловської [32; 33], М. О. Новицької [45, с. 159–168], П. П. Курінного [45, с. 159–168, 212–215], Н. В. Геппенер [14], М. І. Вязьмітіної [12; 13].

Узагальнюючими в цьому напрямі стали праці М. Ф. Біляшівського [7; 8] та В. В. Дубровського [45, с. 13–26], які піднімали питання про роль музеїв у суспільстві. Дослідниками було порушено широке коло питань музейної справи, наголошено на значенні музеїв у збереженні та дослідженні пам'яток культури.

Основні досягнення з розробки матеріалів музейних збірок увійшли до видання «Український музей», яке вийшло у березні 1924 р. і було присвячене 100-річчю ювілею існування музеїв в Україні. Головним редактором збірника був директор ВМГ, мистецтвознавець П. П. Курінний. Цей збірник було перевидано у 2007 році зусиллями Всеукраїнської асоціації музеїв та С. І. Білокозя [45].

Одним з основних напрямів досліджень для розвитку українського мистецтвознавства стало вивчення та укладання біографій діячів культури в Україні. Тут також не обійшлося без музейної бази – нею став Музей українських діячів при Кабінеті українського мистецтва. Він утворився з відділу українських діячів УНТ, який було передано у відання кафедри українського мистецтва після об'єднання УНТ з УАН. Зокрема, до музею увійшли колекції М. В. Лисенка, М. Ф. Біляшівського, Г. І. Нарбута, Г. Г. Павлуцького, Т. Г. Шевченка та ін. У музеї працювала Є. Я. Рудинська, як нештатний співробітник та консерватор. У 1930 р. у музеї діяли три відділи (наук точних та гуманітарних, мистецтва, діячів революції) та планувалося створити ще відділ науки та мистецтва національних меншин.

Проте основну частину роботи зі збирання біографічних матеріалів проводив Ф. Л. Ернст, оскільки він був редактором з мистецтва у Біографічній комісії ВУАН, а після згорання її роботи у 1932 р. продовжив свою працю у Кабінеті українського мистецтва над «Словником діячів мистецтва на Україні». Робота у Біографічній комісії дозволила Ф. Л. Ернсту підготувати низку статей, зокрема відомості про український період Гайнріха Гольпайна [22; 45, с. 277–279] та пейзажиста Гротте [16], а також некрологи мистецтвознавців, з якими він працював [15; 17; 18; 19; 20], і ґрунтовну розвідку про Д. М. Щербаківського [21]. Крім того надруковано було його огляд діяльності мистецтвознавця М. П. Сичова [1]. Також готувалась до друку, але у світ не вийшла «Кенігсберський богослов і чернігівський архітект Адам Церникау» [4, с. 71].

Також члени гуртка «Studio» зробили свій внесок у написання історії українського мистецтвознавства в особах: до Є. Ю. Спаської потрапив архів народної дослідниці П. Я. Литвинової, на основі якого дослідниця підготувала доповідь про давні чернігівські кахлі [11, с. 165], а також віддала шану глухівській дослідниці народного мистецтва написавши нарис її життя [44]; окремим художникам присвячені були і дослідження А. В. Артюхової доповіді «Соціальні основи в творчості Ярошенка» [40, арк. 44–

44зв], «Ге за збіркою Всеукраїнського історичного музею» [40, арк. 46] та видання «Ілюстратори М. В. Гоголя» [2], «К. О. Трутовський – ілюстратор» [3]. Що характерно, дослідниці працювали під науковим керівництвом Ф. Л. Ернста.

Важливий внесок зробив О. П. Новицький у розвиток шевченкознавства. На час його роботи у ВУАН припадають дослідження автопортретів та графіки Т. Г. Шевченка. Також академіком було зроблено порівняння художніх стилів Т. Г. Шевченка та К. П. Брюлова і Рембрандта. Крім того, ним були зроблені примітки до малюнків художника у трьох збірниках «Шевченко та його доба» та працював над підготовкою VIII тому повного академічного видання творів Т. Г. Шевченка до якого мали увійти «Малярські твори Шевченка» [10, с. 235–236].

Дослідженням історії театрального мистецтва в Україні займався Театральний музей при Кабінеті українського мистецтва, який було засновано 30 січня 1923 р. з колекції мистецького об'єднання «Березіль», а у жовтні 1926 р. – передано ВУАН. Консерватором музею та науковим співробітником був П. І. Рудін [42].

Іншим видом мистецтва, яке дістало глибокого вивчення завдяки роботі не лише Кабінету українського мистецтва, але й роботі ВУАК, зокрема Софійській комісії [41], стала історія архітектури. У Кабінеті матеріали з української архітектури розробляли як співробітники (О. П. Новицький, Ф. Л. Ернст, Н. А. Коцюбинська), так і гуртківці. О. П. Новицький займався дослідженням історії фортифікаційного будівництва. Н. А. Коцюбинська вивчала архітектуру замкових будов у м. Хмільнику, робила архітектурні обміри церков на Поділлі, у тому числі дерев'яних, у співавторстві з В. Г. Левицькою вона підготувала монографію про фрескові орнаменти Софійського собору, яку проте не було видано [5]. Колективна робота гуртка над формуванням картотеки всіх датованих пам'яток українського мистецтва в подальшому стала основою для підготовки довідкового видання з історії української архітектури «Енциклопедії української архітектури». Такий масштабний проект було заплановано О. П. Новицьким та Ф. Л. Ернстом у жовтневому «перспективному п'ятирічному плані» Кабінету українського мистецтва за 1930 р. Ця праця мала стати довідковою книгою архітекторів, студентів архітектурних вищих навчальних закладів, тощо. До 1932 р. було закінчено збирання матеріалу для енциклопедії і вже складались окремі статті до неї. Матеріали до енциклопедії збереглись у фонді О. П. Новицького в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського.

Над дослідженням історії музики у Кабінеті українського мистецтва з 1930 р. працював музикознавець А. М. Бабій, яким було підготовлено популярний нарис «Розвиток музичної культури на Україні після Жовтня», а на 1933 р. планувалося дослідження по темах «Троїста музика» та «Духовні ударні інструменти» і «роди пісень на правобережній Наддніпрянщині».

Проте найбільш розмаїтим у ВУАН було дослідження українського народного мистецтва, яке також велось у співпраці з музеями Києва. Тематика досліджень тут була розгалужена. З одного боку вивчалось селянське мистецтво, народні промисли: гончарство та кераміку (досліджували – Н. А. Коцюбинська, Є. Ю. Спаська, М. І. Вязьмітіна,

О. Т. Сафонова, Н. В. Геппенер), шиття та тканину (М. О. Новицька, Л. Д. Мулявка), дерев'яне різьблення (Н. С. Венгржановська, М. І. Вязьмітіна, Н. А. Коцюбинська, М. О. Новицька), хатні розписи (Т. А. Мішківська [36; 37; 38], Н. А. Коцюбинська), рушники та килими (Н. А. Коцюбинська, Т. А. Мішківська, Г. В. Мороз), писанка (Т. А. Мішківська, Л. Д. Мулявка), паперові рушники та квіти (Л. Д. Мулявка, Є. Ю. Спаська), тощо. З іншого боку, формувалася новий вид промислового мистецтва, яке стало поєднанням народних впливів та проектною роботи художників та мистецтвознавців (наприклад, Є. Ю. Спаська протягом 1926–1931 рр. керувала виробництвом у київському товаристві «Текстильхудожекспорт» [43]). Колективна робота гуртківців по формуванню кореспондентської мережі для дослідження народних промислів стала основою для укладання мап художньої промисловості Н. А. Коцюбинською.

Історія розвитку мистецтва на території України досліджувалася здебільшого на базі музеїв, але завдяки роботі ВУАК, у якому було передбачено і мистецький і археологічний підрозділи, дослідження проводились і на археологічних пам'ятках. Результати досліджень друкувались у виданні «Записки Всеукраїнського Археологічного Комітету» та «Хроніка археології та мистецтва».

Співробітництво ВУАН і ВІМШ над дослідженням українського мистецтва було яскраво виражено у роботі Золотарської комісії, яка протягом 1923–1926 рр. перебувала у складі Кабінету українського мистецтва, а з 1926 р. приєдналась до ВУАК, але збірка якої знаходилась у Першому державному музеї¹ і опрацьовувалась М. Ф. Біляшівським, Д. М. Щербаківським, А. Ф. Середою, Ф. Л. Ернстом і Ю. Ф. Красицьким. Комісія займалась вивченням коштовностей, що були вилучені із церков та молитовних будинків.

Крім Золотарської комісії, українські коштовності досліджували і члени гуртка «Studio»: Н. А. Коцюбинська досліджувала срібництво у Кам'янці на Вінниччині [5; 34], М. В. Венгржановська підготувала теми «Золотарство» та «Рубель за експонатами історичного музею», а Є. Ю. Спаська тему «Техніка Ніжинського золотарства» для доповідей у гуртку [39, арк. 11–13зв].

Гуртківці також долучились і до досліджень історії розвитку мистецтва на території України на основі археологічних розкопок та обробки зібраного по музеях матеріалу. Результати археологічних розкопок, у яких брали участь гуртківці у формі доповідей зачитувались на засіданнях. Наприклад Н. А. Коцюбинська підготувала звіт «Про розкопки в садибі б. Трубецького», які проводились під керівництвом С. С. Гамченка), Є. Ю. Спаська взяла участь у археологічній конференції в Керчі.

На тематику наукових досліджень значно вплинула марксистська методологія. З одного боку, вчені аналізували вплив економіки на мистецтво, а з іншого були вимушені застосовувати формаційний підхід для визначення періодизації розвитку мистецтва на території України. Це яскраво видно з документів пов'язаних з виданням шеститомного «Українського мистецтва» О. П. Новицького [6, с. 158, 165–171]. Початковий план видання «Українське мистецтво: Матеріали до історії».

¹ Так протягом 1919–1924 рр. називався Всеукраїнський історичний музей ім. Т. Шевченка, який у 1934 р. було розформовано на кілька музеїв, у т.ч. Національний художній музей України.

було розроблено Ф. Л. Ернстом, М. О. Макаренком, І. І. Вроною за формаційною моделлю, підрозділи було розбито за видами мистецтв і 21 квітня 1930 р. надіслано О. П. Новицькому для опрацювання. Очевидно, що формаційний підхід був обов'язковим, але автори намагались поєднати його зі стилістичною хронологією. У своїй відповіді до видавництва О. П. Новицький зауважує, що перший том краще складати «не по етнографічній групіровці, а за ознаками соціологічними» [6, с. 169].

Вплив радянської ідеології також позначився і на тематиці досліджень. Наприклад, промоційною роботою учениці Ф. Л. Ернста А. В. Артюхової стала праця «Соціальні коріння паралелей і розходжень між українською літературою і малярством доби промислового капіталізму». До того у гуртку вона готувала теми: «Соціальні основи в творчості Ярошенка» [40, арк. 44–44зв], «Картина Ярошенки «Кочегар» і оповідання Гаршина «Художники» – соціологічна аналіза» [40, арк. 38–39].

Показово, що й сам Ф. Л. Ернст розробляв подібні теми: у звіті Кабінету українського мистецтва за 1932 р. говориться, що він займався дослідженням будівництва соціалістичного Києва. Але під цією назвою крились студії золотоговерхого Києва [11, с. 165].

Проте застосування марксистської методики та вибір тематики досліджень не влаштували владу і наприкінці 1920 рр. ідеологічний тиск набував форм «псевдонаукових публікацій», які, як зазначає С. І. Білокінь, писали «про початок терору як про культурну революцію» [6, с. 134]. Користуючись ярликами «петлюрівщина», вони почали з розгрому праць, перейшли на особистості та критику цілих установ, а закінчили – знищенням цілої наукової галузі, а подекуди і фізичним знищенням науковців.

Через їх нищівну критику у науковців погіршилась справа з виданням підготовлених праць, вже видані роботи вилучались та знищувались. Така доля спіткала не лише окремі статті, але й цілі збірники. Наприклад, збірник «Український музей» був звинувачений С. В. Холостенком А. А. Хвилю у «формалістико-ідеалістичній схоластиці», «архівному гробокопательстві» та «націоналістичних думках, одверто скерованих проти Радянської влади», четверте число «Хроніки археології та мистецтва» вийшло друком у березні 1933 р. але його наклад було повністю знищено [6, с. 447–494].

У 1933 р. почалась нова хвиля репресій: О. П. Новицького у газетах звинувачено у націоналізмі, 23 жовтня 1933 р. було заарештовано Ф. Л. Ернста і невдовзі звільнено, як класового ворога, з роботи у ВУАН, а пізніше – 28 жовтня 1942 р. – розстріляно. Н. А. Коцюбинську заарештували 18 жовтня 1934 р., а 11 грудня 1937 р. – розстріляли. 1937 р. А. М. Бабія було звинувачено в українському націоналізмі та розстріляно. Підготовлені академіком кадри спершу було розподілено по інших неакадемічних установах (здебільшого музеях), а пізніше масово звільняльнено з роботи із забороною працювати у наукових установах.

Смерть 24 вересня 1934 р. О. П. Новицького, який не зважаючи на хворобу та репресії продовжував працювати, остаточно зупинила роботу, очолюваних ним, установ та сповільнила дослідження з історії українського мистецтва у ВУАН.

Мистецтвознавчі установи ВУАН, під керівництвом академіка О. П. Новицького, розробляли питання з історії українського мистецтва «з найдавніших часів і до

сучасності», зокрема велись систематичні біографічні дослідження, у тому числі з шевченкознавства, вивчалось українське мистецтво за видами (архітектура, музика, театр, образотворче мистецтво, декоративно-прикладне мистецтво, тощо), розвивалось музеєзнавство.

Таким чином, широке коло наукової проблематики дало можливість сформуватись українському мистецтвознавству як самостійній галузі науки та дало основу для підтвердження самобутності українського стилю, його оригінальності та водночас зв'язку з розвитком світового мистецтва.

Нова хвиля репресій на початку 1930 рр. призупинили розвиток українського мистецтвознавства, особливо дослідження українського мистецтва: опрацьовані теми не видавались, вже видані – критикувались та засуджувались як «буржуазно-націоналістичні» або «петлюрівські», тиражі знищувались. Проте праці мистецтвознавців, які вдалось зберегти, на сьогоднішній день є цікавими не тільки для істориків науки, але й для нових поколінь мистецтвознавців, адже вони є самостійним джерелом для вивчення знищених пам'яток, а зібрані для Кабінету українського мистецтва матеріали народної творчості – потребують глибокого мистецтвознавчого та історичного дослідження.

Список використаних джерел

- [Ернст Ф.] М. П. Сичов: Рекомендація Всеукраїнського Історичного музею ім. Шевченка в Києві // Матеріали до обрання нових академіків. – Київ: Упрнаука; ВУАН, 1929. – №93. – С.1–2.
- Артюхова А. В. Ілюстратори М. В. Гоголя / А. В. Іванова-Артюхова. – Київ: [б. в.], 1927. – 33 с.
- Артюхова А. В. Костянтин Трутовський – ілюстратор. – Київ: Київ-Друк, 1929. – 24 с.
- Білокінь С. І. В обороні української спадщини: Історик мистецтва Федір Ернст / С. І. Білокінь. – Київ: Ін-т історії України НАН України, 2006. – 286 с.
- Білокінь С. І. Коцюбинська Наталя Антонівна / С. І. Білокінь // Мистецтво України: Біографічний довідник. – Київ: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1997. – С.328.
- Білокінь С. І. Масовий терор як засіб державного управління в СРСР (1917–1941 рр.): Джерелознавче дослідження / С. І. Білокінь. – Дрогобич: «Колос», 2013. – Т.2. – 1066 с.
- Біляшівський М. Ф. Наші національні скарби / М. Ф. Біляшівський // Шлях. – 1918. – №4. – С.80–83.
- Біляшівський М. Ф. Справа українського мистецтва / М. Ф. Біляшівський // Шлях. – 1918. – №1. – С.48–50.
- Бонь О. І. «...Методологія в мене не відповідає сучасним вимогам, зато мої знання їм необхідні» / О. І. Бонь // Сумська старовина. – 2007. – №21–22. – С.123–132.
- Бонь О. І. Академік Олекса Новицький у київському шевченкознавстві 1920–1930 років / О. І. Бонь // Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції 29 травня 2014 р. м. Київ. – С.232–243.
- Бонь О. І. Федір Ернст та його діяльність у мистецтвознавчих наукових осередках у 1920–1930 роках / О. І. Бонь // Красзнавство: наук. журн. – 2012. – №3. – С.161–169.
- Вязьмітіна М. [І.] Ісламські збірки Харківського художньо-історичного музею (бронза, кераміка, дерево) / М. І. Вязьмітіна // Мистецтвознавство. – Харків: [б. в.], 1928. – Зб. 1. – С.129–145.
- Вязьмітіна М. І. Мистецтво країн Ісламу: Каталог / М. І. Вязьмітіна. – Київ: [б. в.], 1930.
- Геп[п]енер Н. [В.] Печери Київської Лаври. – Харків-Київ: Пролетар, 1930. – 64 с.
- Е[рнст] Ф. Вадим Львович Модзалевський, 1873–1920 / Ф. Л. Ернст // Збірник Секції мистецтв [УНТ]. – Київ: [б. в.], 1921. – [Том] I. – С.132–133.
- Ернст Ф. Л. Види Києва середини XIX віку, що їх писав художник Гроге / Ф. Л. Ернст // Записки Історично-Філологічного відділу [ВУАН]. – 1927. – Кн. XIII–XIV. – С.404–415.
- Ернст Ф. Академік М. Ф. Біляшівський / Ф. Л. Ернст // Життя й революція. – 1926. – Квітень. – Ч.4. – С.120.

- Ернст Ф. Григорій Григорьевич Павлуцкий / Ф. Л. Ернст // Среди коллекционероv. – Москва: [б. в.], 1924. – Май–июнь. – №5–6. – С.58–59.
- Ернст Ф. Николай Федорович Беляшевский: Некролог / Ф. Л. Ернст // Киевский пролетарий. – 1926. – 22 апреля. – №91 (253). – С.5.
- Ернст Ф. Памяти Н. Ф. Беляшевского / Ф. Л. Ернст // Известия. – Москва: [б. в.], 1926. – 25 апреля. – №95 (2726). – С.6.
- Ернст Ф. Подвижник музейной справи: Памяти передчасно загиблого Д. М. Щербаківського / Ф. Л. Ернст // Пролетарська правда. – 1927. – 9 червня. – №128 (1741). – С.6.
- Ернст Ф. Український портрет від кінця XVIII століття до наших днів / Ф. Л. Ернст // Щербаківський Данило та Ернст Федір. Український портрет: Виставка укр. портрету XVII–XX ст. – Київ: [б. в.], 1925. – С.34–35.
- Ернст Ф. Л. Георгій Нарбут та нова українська книга / Ф. Л. Ернст // Бібліологічні вісті. – 1926. – №3 (12). – С.5–35.
- Ернст Ф. Л. Георгій Нарбут: Посмертна виставка творів / Ф. Л. Ернст. – К.: ДВУ, 1926. – 170 с.
- Ернст Ф. Л. Посмертна виставка творів Г. І. Нарбута / Ф. Л. Ернст // Бібліологічні вісті. – 1925. – №1–2. – С.180–181.
- Ернст Ф. Л. Як збиралися малярські твори Шевченкові у Всеукраїнським історичним музеї ім. Т. Шевченка / Ф. Л. Ернст // Життя й революція. – 1929. – Кн. III. – С.122–130.
- Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. – Ф. X. – Спр.18693. – 3 арк.
- Історія Академії наук України. 1918–1923. Документи і матеріали / П. С. Сохань (відп. ред.), В. Г. Шмельов (ст. упоряд.). – Київ: Наукова думка, 1993. – 572 с.
- Каталог: Музей мистецтв Української академії наук / С. О. Гіляров. – Київ: Видання музею, 1927. – 75 с.
- Каталог картин / Музей Мистецтв ВУАН; склав С. О. Гіляров. – Київ: ВУАН, 1931.
- Київ: Провідник / За ред. Ф. Л. Ернста. – К.: ВУАН, 1931. – 739 с.
- Козловська В. С. Археологічний музей ВУАН / В. С. Козловська // Україна. – 1932. – №1–2.
- Козловська В. С. Провідник по археологічному відділу Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка у Києві / В. Е. Козловська; мал. Ю. Ю. Павлович. – Київ: [б. в.], 1928. – 40 с.
- Коцюбинська Н. А. Дещо про кам'янецьких срібників / Н. А. Коцюбинська // Україна. – 1930. – №5–6. – С.85–89.
- Макаренко М. Музей мистецтв б. ім. Б. І. та В. М. Ханенків Української Академії Наук: Провідник. – К.: Червон. шлях, 1924. – 144 с.
- Мішківська Т. А. Настанні розписи у містечку Козині на Білоцерквіщині / Т. А. Мішківська // Хроніка археології та мистецтва. – Київ: Окрліт, 1930. – Ч.1. – С.41–47.
- Мішківська Т. А. Огляд літератури про розпис селянських хат / Т. А. Мішківська // Записки Всеукраїнського археологічного комітету. – Київ: [б. в.], 1927. – С.177–190.
- Мішківська Т. А. Огляд літератури про розпис селянських хат / Т. А. Мішківська // Записки Всеукраїнського археологічного комітету ВУАН. – Київ: [б. в.], 1930. – Т.1. – С.313–317.
- Наукові архівні фонди рукописів і фонозаписів Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України. – Ф.43. – Од. зб. 315. – 31 арк.
- Там само. – Од. зб. 316. – 49 арк.
- Новицький О. П. Спроби реконструкції Київської Софії / О. П. Новицький // Записки Всеукраїнського археологічного комітету. – Київ: [б. в.], 1930. – Т. I. – С.247–260.
- Рулін П. І. Український театральний музей: завдання й перспективи / П. І. Рулін. – Київ: [б. в.], 1927. – 28 с.
- Спаська Є. Ю. Спогади про мого найсуворішого вчителя Данила Щербаківського / Публ. С. І. Білоконя // Наука і культура. – 1990. – Вип.24. – С.272–286.
- Спаська Є. Ю. Пелагея Яківна Литвинова: Нарис її життя та праці за її рукописами та родинними документами / Є. Ю. Спаська // Етнографічний вісник. – 1928. – Кн.7. – С.168–199.
- Український музей. – Зб. 1: Репр. перевид. 1927 р. / Ред. рада: С. П. Кролевець (голова), В. М. Колпакова (відп. ред.) та ін. – Київ: Фенікс, 2007. – 478 с.
- Ходак І. О. Кафедра всесвітнього мистецтва Всеукраїнської академії наук: інституції, персоналії, основні напрями досліджень / І. О. Ходак // Вісник ХДАДМ. – 2014. – №4–5. – С.115–122.

References

- [Ernst F.] M. P. Sychov: Rekomendacija Vseukrai'ns'kogo Istorychnogo muzeju im. Shevchenka v Kyjevi // Materijaly do obrannja novyh akademikiv. – Kyi'v: Uprnauka; VUAN, 1929. – №93. – S.1–2.

2. Artjuhova A. V. Iljustratory M. V. Gogolja / A. V. Ivanova–Artjuhova. – Kyi'v: [b. v.], 1927. – 33 s.

3. Artjuhova A. V. Kostjantyn Trutovs'kyj – iljustrator. – Kyi'v: Kyi'v–Druk, 1929. – 24 s.

4. Bilokin' S. I. V oboroni ukrai'ns'koi' spadshhyny: Istoryk mystectva Fedir Ernst / S. I. Bilokin'. – Kyi'v: In–t istorii' Ukrai'ny NAN Ukrai'ny, 2006. – 286 s.

5. Bilokin' S. I. Kocjubyns'ka Natalja Antonivna / S. I. Bilokin' // Mystectvo Ukrai'ny: Biografichnyj dovidnyk. – Kyi'v: «Ukrai'ns'ka encyklopedija» im. M. P. Bazhana, 1997. – S.328.

6. Bilokin' S. I. Masovyj teror jak zasib derzhavnogo upravlinnja v SRSR (1917–1941 rr.): Dzhereloznavche doslidzhennja / S. I. Bilokin'. – Drogobych: «Koloss», 2013. – T.2. – 1066 s.

7. Biljashivs'kyj M. F. Nashi nacional'ni skarby / M. F. Biljashivs'kyj // Shljah. – 1918. – №4. – S.80–83.

8. Biljashivs'kyj M. F. Sprava ukrai'ns'kogo mystectva / M. F. Biljashivs'kyj // Shljah. – 1918. – №1. – S.48–50.

9. Bon' O. I. «...Metodologija v mene ne vidpovidaє suchasnym vymogam, zato moi' znannja i'm neobhidni» / O. I. Bon' // Sums'ka starovyna. – 2007. – №21–22. – S.123–132.

10. Bon' O. I. Akademik Oleksa Novyc'kyj u kyi'vs'komu shevchenkoznavstvi 1920–1930 rokiv / O. I. Bon' // Materialy vseukrai'ns'koi' naukovo–praktychnoi' konferencii' 29 travnja 2014 r. m. Kyi'v. – S.232–243.

11. Bon' O. I. Fedir Ernst ta jogo dijaj'nist' u mystectvoznavchych naukovyh oseredkah u 1920–1930 rokiv / O. I. Bon' // Krajeznavstvo: nauk. zhurn. – 2012. – №3. – S.161–169.

12. Vjaz'mitina M. [I.] Islams'ki zbirky Harkivs'kogo hudozhn'o–istorychnogo muzeju (bronz, keramika, derevo) / M. I. Vjaz'mitina // Mystectvoznavstvo. – Harkiv: [b. v.], 1928. – Zb. 1. – S.129–145.

13. Vjaz'mitina M. I. Mystectvo krai'n Islamu: Katalog / M. I. Vjaz'mitina. – Kyi'v: [b. v.], 1930.

14. Gep[pe]ner N. [V.] Pechery Kyi'vs'koi' Lavry. – Harkiv–Kyi'v: Proletar, 1930. – 64 s.

15. E.[rnst] F. Vadym L'vovych Modzalevs'kyj, 1873–1920 / F. L. Ernst // Zbirnyk Sekcii' mystectv [UNT]. – Kyi'v: [b. v.], 1921. – [Tom] I. – S.132–133.

16. Ernst F. L. Vydj Kyi'va seredy XIX viku, shho i'h pysav hudozhnyk Grote / F. L. Ernst // Zapysky Istorychno–Filologichnogo viddilju [VUAN]. – 1927. – Kn. XIII–XIV. – S.404–415.

17. Ernst F. Akademik M. F. Biljashivs'kyj / F. L. Ernst // Zhyttja j revoljucija. – 1926. – Kvitn'. – Ch.4. – S.120.

18. Ernst F. Grygorij Grygor'jevych Pavluckyj / F. L. Ernst // Sredy kollekcjonerov. – Moskva: [b. v.], 1924. – Maj–yun'. – №5–6. – S.58–59.

19. Ernst F. Nykolaj Fedorovych Beljasheskyj: Nekrolog / F. L. Ernst // Kyevs'kyj proletarij. – 1926. – 22 aprelja. – №91 (253). – S.5.

20. Ernst F. Pamjaty N. F. Beljashesvogo / F. L. Ernst // Yzvestija. – Moskva: [b. v.], 1926. – 25 aprelja. – №95 (2726). – S.6.

21. Ernst F. Podvyzhyk muzejnoi' spravy: Pam'jati peredchasno zagyblogo D. M. Shherbakivs'kogo / F. L. Ernst // Proletars'ka pravda. – 1927. – 9 chervnja. – №128 (1741). – S.6.

22. Ernst F. Ukrai'ns'kyj portret vid kincja XVIII stolittja do nashyh dniv / F. L. Ernst // Shherbakivs'kyj Danylo ta Ernst Fedir. Ukrai'ns'kyj portret: Vystavka ukr. portretu XVII–XX st. – Kyi'v: [b. v.], 1925. – S.34–35.

23. Ernst F. L. Georgij Narbut ta nova ukrai'ns'ka knyga / F. L. Ernst // Bibliologichni visti. – 1926. – №3 (12). – S.5–35.

24. Ernst F. L. Georgij Narbut: Posmertna vystavka tvoriv / F. L. Ernst. – K.: DVU, 1926. – 170 s.

25. Ernst F. L. Posmertna vystavka tvoriv G. I. Narbuta / F. L. Ernst // Bibliologichni visti. – 1925. – №1–2. – S.180–181.

26. Ernst F. L. Jak zbyralsja maljars'ki tvory Shevchenkovi u vseukrai'ns'kim istorychnim muzei' im. T. Shevchenka / F. L. Ernst // Zhyttja j revoljucija. – 1929. – Kn. III. – S.122–130.

27. Instytut rukopysu Nacional'noi' biblioteki Ukrai'ny im. V. I. Vernads'kogo. – F.10. – Spr.18693. – 3 ark.

28. Istorija Akademii' nauk Ukrai'ny. 1918–1923. Dokumenty i materialy / P. S. Sohan' (vidp. red.), V. G. Shmel'ov (st. uporjad.). – Kyi'v: Naukova dumka, 1993. – 572 s.

29. Katalog: Muzej mystectv Ukrai'ns'koi' akademii' nauk / S. O. Giliarov. – Kyi'v: Vydannja muzeju, 1927. – 75 s.

30. Katalog kartyn / Muzej Mystectv VUAN; S. O. Giliarov. – Kyi'v: VUAN, 1931.

31. Kyi'v: Providnyk / Za red. F. L. Ernsta. – K.: VUAN, 1931. – 739 s.

32. Kozlovs'ka V. Je. Arheologichnyj muzej VUAN / V. Je. Kozlovs'ka // Ukrai'na. – 1932. – №1–2.

33. Kozlovs'ka V. Je. Providnyk po arheologichnomu viddilju vseukrai'ns'kogo istorychnogo muzeju im. T. Shevchenka u Kyi'vi / V. E. Kozlovs'ka; mal. Ju. Ju. Pavlovyeh. – Kyi'v: [b. v.], 1928. – 40 s.

34. Kocjubyns'ka N. A. Deshho pro kam'janec'kyh sribnykyv / N. A. Kocjubyns'ka // Ukrai'na. – 1930. – №5–6. – S.85–89.

35. Makarenko M. Muzej mystectv b. im. B. I. ta V. M. Hanenkov Ukrai'ns'koi' Akademii' Nauk: Providnyk. – K.: Chervon. shljah, 1924. – 144 s.

36. Mishkivs'ka T. A. Nastanni rozpysy u mistechku Kozyni na Bilocerkvivshyni / T. A. Mishkivs'ka // Hronika arheologii' ta mystectva. – Kyi'v: Okrlit, 1930. – Ch.1. – S.41–47.

37. Mishkivs'ka T. A. Ogljad literatury pro rozpys seljans'kyh hat / T. A. Mishkivs'ka // Zapysky vseukrai'ns'kogo arheologichnogo komitetu. – Kyi'v: [b. v.], 1927. – S.177–190.

38. Mishkivs'ka T. A. Ogljad literatury pro rozpys seljans'kyh hat / T. A. Mishkivs'ka // Zapysky vseukrai'ns'kogo arheologichnogo komitetu VUAN. – Kyi'v: [b. v.], 1930. – T.1. – S.313–317.

39. Naukovi arhivni fondy rukopysiv i fonozapysiv Instytutu mystectvoznavstva, fol'klorystyky ta etnologii' im. M. Ryl's'kogo NAN Ukrai'ny. – F.43. – Od. zb. 315. – 31 ark.

40. Tam samo. – Od. zb. 316. – 49 ark.

41. Novyc'kyj O. P. Sproby rekonstrukcii' Kyi'vs'koi' Sofii' / O. P. Novyc'kyj // Zapysky vseukrai'ns'kogo arheologichnogo komitetu. – Kyi'v: [b. v.], 1930. – T. I. – S.247–260.

42. Rulin P. I. Ukrai'ns'kyj teatral'nyj muzej: zavdannja j perspektivy / P. I. Rulin. – Kyi'v: [b. v.], 1927. – 28 s.

43. Spas'ka Je. Ju. Spogady pro mogo najsvorishogo vchytelja Danyla Shherbakivs'kogo / Publ. S. I. Bilokonja // Nauka i kul'tura. – 1990. – Vyp.24. – S.272–286.

44. Spas'ka Je. Ju. Pelageja Jakivna Lytvynova: Narys i'i' zhyttja ta praci za i'i' rukopysamy ta rodynnymy dokumentamy / Je. Ju. Spas'ka // Etnografichnyj visnyk. – 1928. – Kn.7. – S.168–199.

45. Ukrai'ns'kyj muzej. – Zb. 1: Repr. perevyd. 1927 r. / Red. rada: S. P. Krolevec' (golova), V. M. Kolpakova (vidp. red.) ta in. – Kyi'v: Feniks, 2007. – 478 s.

46. Hodak I. O. Kafedra vsesvitn'ogo mystectva vseukrai'ns'koi' akademii' nauk: instytucii', personalii', osnovni naprjamy doslidzhen' / I. O. Hodak // Visnyk HDADM. – 2014. – №4–5. – S.115–122.

Sichka M. L., *Methodist of Borys Grinchenko Kyiv University (Ukraine, Kyiv), mariasana9@gmail.com*

The issues of Ukrainian art history researches in the art–historical institutions of All–Ukrainian Academy of Sciences

The article is devoted to the work of Kyiv Researchers in Ukrainian art history and directions in which it was carried out. The attention focused on the issues of Ukrainian art history that art historians worked out in the All–Ukrainian Academy of Sciences (UAS). The author analyses directions of scientific work in the Cabinet of Ukrainian art history and its units. Specifically, subjects on which young scientists worked in Kyiv in group «Studio», headed by O. P. Novytskyi, T. L. Ernst, D. M. Shcherbakivskyi and V. M. Zummer. The analysis of reports and art historians' publications revealed that institutions of art in the UAS were studying the history of Ukrainian art «from ancient times to modernity» based museum, ethnographic and archaeological material. In addition, the UAS conducted a systematic biographical research, including important contribution that was made by O. P. Novytskyi in Shevchenko studies. Also Ukrainian art was studied by types: architecture, music, theatre, visual arts, national and industrial arts and crafts, and so on. The scientists in UAS and museums developed museum studies. Also, the article discusses the impact of ideological pressure of soviet government on work of art historians.

Keywords: History of Art, the department of Ukrainian Art history of All–Ukrainian Academy of Sciences, the Cabinet of Ukrainian Art history of All–Ukrainian Academy of Sciences, the issues of Ukrainian Art history researches, O. P. Novytskyi.

Сичка М. Л., *методист, Киевский университет им. Бориса Гринченко (Украина, Киев), mariasana9@gmail.com*

Направления научных исследований по истории украинского искусства в искусствоведческих учреждениях Всеукраинской академии наук

Освещается деятельность искусствоведов Киева по исследованию истории украинского искусства и направления, по которым оно осуществлялось. Внимание сосредоточено на проблематике истории украинского искусства, которую исследовали искусствоведы Всеукраинской академии наук (ВУАН). Проанализированы направления работы Кабинета украинского искусства и его структурных подразделений. В частности, тематика над которой работали молодые искусствоведы Киева, возглавляемые А. П. Новыцким, Ф. Л. Эрнстом, Д. М. Щербаковским и В. М. Зуммером. Проведенный анализ отчетов и опубликованных работ искусствоведов позволил установить, что искусствоведческие учреждения ВУАН проводили изучение истории украинского искусства «с древнейших времен и до современности», в частности систематические биографические исследования, в том числе в сфере ивеченковедения; изучали украинское искусство по видам (архитектуру,

музыку, театр, изобразительное искусство, декоративно-прикладное искусство и т.д.); развили музеєведение. Также в статье рассмотрено влияние идеологического давления на работу искусствоведов.

Ключевые слова: история искусствоведения, кафедра украинского искусства ВУАН, Кабинет украинского искусства ВУАН, тематика исследований, А. П. Новицкий.

* * *

УДК 94:[329.73(477.83/.86)]:070«XX»

Олешко Н. П.,
кандидат історичних наук,
доцент кафедри українознавства,
Харківський національний
автомобільно-дорожній університет
(Україна, Харків),
sufika19@gmail.com

Висвітлення українською наддніпрянською пресою боротьби українців за виборчу реформу до Галицького сейму початку XX ст.

Дана публікація присвячена боротьбі українського народу, зокрема української сеймової репрезентації, за реформування виборчої системи до крайового Галицького сейму протягом 1907–1914 рр. крізь призму української наддніпрянської преси даного періоду. Наші завдання – дослідити і проаналізувати надані конкуруючими сторонами проекти сеймової реформи; визначити наслідки проведення сеймової реформи; показати статистичний та аналітичний матеріал, що містився на шпальтах українських наддніпрянських періодичних видань.

Методологічною основою є принципи історизму й об'єктивності. Використано загальнологічні (аналіз і синтез), порівняльно-історичний, описовий методи, метод періодизації та причинно-наслідковий аналіз. Результати дослідження можуть бути використані у подальших наукових розробках з історії преси, України, а також при викладанні курсів та спецкурсів з цих дисциплін.

У висновку можна зазначити, що, не зважаючи на значне збільшення українських мандатів у крайовому законодавчому органі та у його комісіях, новий виборчий закон забезпечив польську більшість у сеймі та крайовій адміністрації. Поряд із тим, фактично залишив основу для польсько-українського протистояння.

Ключові слова: боротьба за виборчу реформу, виборча система, Галицький сейм, українська наддніпрянська преса, український сеймовий клуб.

Після реформування загального виборчого права на порядку денному національно-визвольної боротьби українців Галичини постала реформа виборчого права до галицького сейму, про що інформувалося на шпальтах «Літературно-наукового вісника» [6, с. 214]. У харківському часописі «Сніп» наголошувалося на тому, що «Сейм – крайовий законодавчий орган, і хто панує в ньому, той панує в країні», а з того часу, як австрійський парламент утворено на демократичних засадах загального голосування, сейм став анахронізмом, який необхідно було реформувати [12, с. 2]. Сейм на той момент залишався польсько-шляхетським і не відповідав змінам у напрямку демократизації суспільства.

Українці мали меншість у галицькому сеймі, де депутатські місця здебільшого належали полякам. У сеймі українська фракція складалася з 6 націонал-демократів, 1 соціал-демократа, 6 москвофілів, 1 безпартійного українця та 1 безпартійного москвофіла [7, с. 189]. Для українського народу сеймова реформа набувала особливого значення, бо він все ще сподівався на задоволення своїх вимог. Між іншим, проведення сеймової реформи було необхідним і для успішної діяльності в австрійському парламенті, який урахував зміну співвідношення національних сил у Галицькому краї. Натомість сейм не хотів ураховувати такі зміни, що посилювало політичну нестабільність у Галичині.

Метою даної публікації є дослідження боротьби українського народу за реформу виборчої системи до

галицького сейму протягом 1907–1914 рр. на підставі залучення матеріалів української наддніпрянської преси початку XX ст.

Останнім часом певні аспекти з даної проблематики проаналізовано науковцями. Зокрема, на основі польських та українських архівних матеріалів проаналізовано польсько-українське протистояння у боротьбі за політичну реформу в контексті боротьби обох народів за виборче право Ю. Плеканом [11]. Загальна характеристика реформування виборчої системи, зокрема в австрійському парламенті за матеріалами української наддніпрянської преси початку XX ст. досліджено Н. Олешко [9], за матеріалами галицької преси О. Босак [1], історико-політологічний аналіз виборчих систем Австро-Угорщини та Росії другої половини XIX – початку XX ст. В. Яремчуком [15].

Основною джерельною базою даного питання є матеріали української наддніпрянської преси 1906–19014 рр.

У «Літературно-науковому віснику» відзначалося намагання польської сеймової більшості зміцнити свої позиції ще у діючому галицькому сеймі. Оскільки повноваження сейму закінчувалися 27 грудня 1907 р. [6, с. 213], то польська сеймова фракція, заявляючи про свою готовність вирішувати це питання, насправді робила все, щоб перенести його розгляд на наступний період. Для розгляду проектів з виборчої реформи до галицького сейму було вибрано комісію, яка протягом весняної сесії повинна була розглянути всі запропоновані проекти, а восени сесію 1907 року повністю присвятити цьому питанню [6, с. 214].

Українська наддніпрянська преса наводила приклади трьох основних проектів, які були надані на розгляд комісії та представляли три напрями крайової політики того часу: офіційний проект комітету сеймової комісії, проект депутата польського кола С. Гломбінського та проект депутата українського клубу Є. Олесницького [6, с. 215].

Проект голови українського сеймового клубу Є. Олесницького відображав політичну думку українських демократів і був створений на засадах принципів демократизму, зокрема мало бути безпосереднє та таємне голосування в сільській курії [13, арк. 594]. За цим проектом передбачалося 148 місць у сеймі, поділених між польськими та українським кандидатами у такий спосіб: польським кандидатам діставалося 37 міських мандатів і 47 сільських (разом – 84); українським – 64 селянських, тобто українські виборці мали б змогу обрати своїх депутатів у сільських округах Східної Галичини. У процентному відношенні це виглядало так: 57% – полякам, 43% – українцям, відповідно до процентного відношення польського й українського населення Західної та Східної Галичини разом [6, с. 215].

За проектом С. Гломбінського, передбачалося 155 виборчих мандатів, поділених на дві групи: група загального голосування і додаткова група, яка б відповідала палаті панів у австрійському рейхсраті. Додаткова група обирала б 40 депутатів, за яких би голосували всі виборці, що мали університетську освіту та платили податок або платили тільки вищий за розміром податок. Тобто це мала бути суто польська група. Група загального голосування обирала б 43 депутатів у міських округах, ці мандати дісталися б лише польським депутатам, і 72 у сільських. При цьому із сільських округів лише 28 у Східній Галичині мали українську більшість, тому українці